

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัย เรื่อง “การสื่อสารธรรมะผ่านโครงการค่ายอบรมคุณธรรม จริยธรรมเด็กและเยาวชนของวัดไทรงาม (ป่า) จังหวัดกำแพงเพชร เป็นการวิจัยแบบผสมวิธี ทั้งการวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปริมาณ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) กระบวนการสื่อสารเพื่อการเผยแผ่ธรรมะของโครงการค่ายอบรม คุณธรรมจริยธรรมเด็กและเยาวชนของวัดไทรงาม (ป่า) จังหวัดกำแพงเพชร 2) กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการเผยแผ่ธรรมะของโครงการค่ายอบรมคุณธรรม จริยธรรมเด็กและเยาวชนของวัดไทรงาม (ป่า) จังหวัดกำแพงเพชร 3) อุปสรรคในการสื่อสารเพื่อการเผยแผ่ธรรมะของโครงการค่ายอบรมคุณธรรมจริยธรรมเด็กและเยาวชนของวัดไทรงาม (ป่า) จังหวัดกำแพงเพชร 4) ความเข้าใจในเนื้อหาธรรมะของผู้เข้าอบรมใน โครงการค่ายอบรมคุณธรรมจริยธรรมเด็กและเยาวชนของวัดไทรงาม (ป่า) จังหวัดกำแพงเพชร 5) ความพึงพอใจของผู้เข้ารับการอบรมในโครงการค่ายอบรมคุณธรรมจริยธรรมเด็กและเยาวชนของวัดไทรงาม (ป่า) จังหวัดกำแพงเพชร โดยผลการวิเคราะห์ข้อมูล แบ่งเป็น 2 ตอน ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพตามวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้

1.1 กระบวนการสื่อสารเพื่อการเผยแผ่ธรรมะของโครงการค่ายอบรม คุณธรรม จริยธรรมเด็กและเยาวชนของวัดไทรงาม (ป่า) จังหวัดกำแพงเพชร

ผู้ส่งสาร พระวิทยากรทั้ง 6 รูป ที่เป็นผู้ส่งสาร ได้แก่

1) พระครูโสภณวชิรกิจ (สง่า) ฉายา อุกฤษาโน อายุ 53 ปี บวชมาแล้ว 33 พรรษา ตำแหน่ง เจ้าอาวาสวัดและพระศูนย์ปฏิบัติธรรม วิทยฐานะ น.ธ.เอก, มัธยมศึกษาชั้นปีที่ 3 ประสบการณ์ในการอบรมเป็นผู้ก่อตั้งหลักสูตร โครงการค่ายอบรมคุณธรรม จริยธรรมเด็กและเยาวชนของวัดไทรงาม (ป่า) จังหวัดกำแพงเพชร

2) พระนกร หนูทอง ฉายา วิสุทโธ อายุ 29 ปี บวชมาแล้ว 9 พรรษา ตำแหน่งงาน ในการอบรม พระวิทยากร วุฒิการศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ 3 ประสบการณ์ในการอบรม เป็นวิทยากรฐานที่ 1 ฐานที่ 3 และ ฐานที่ 4

3) พระชนากร ขอนทอง ฉายา ธนปญโญ อายุ 29 ปี บวชมาแล้ว 6 พรรษา ตำแหน่งงานในการอบรม พระวิทยากร วุฒิการศึกษา ปริญญาตรี ประสบการณ์ในการอบรม เป็นพระวิทยากรประจำฐาน แบบเวียนฐานได้ทุกฐาน 1- 6

4) พระมณฑล ผลสุต ฉายา เขมรีโร อายุ 32 ปี บวชมาแล้ว 8 พรรษา ตำแหน่งงาน ในการอบรม พระวิทยากร วุฒิการศึกษาประกาศนียบัตรชั้นสูง (ปวส.) ประสบการณ์ในการอบรม เป็นพระวิทยากรประจำฐาน แบบเวียนฐานได้ทุกฐาน 1- 6

5) พระบุญถม ฉายา กุสลจิตโต อายุ 57 ปี บวชมาแล้ว 7 พรรษา ตำแหน่งงาน ในการอบรม พระวิทยากรประจำ วุฒิการศึกษา มัธยมศึกษาปีที่ 3 ประสบการณ์ในการอบรม เป็นพระวิทยากรประจำฐาน ส่วนใหญ่ คือ ฐานที่ 1 ก่อนมาบวช เคยเป็นผู้นำชุมชน

6) พระณัฐวุฒิ สุวรรณวงศ์ ฉายา จิตธมฺโม อายุ 37 ปี บวชมาแล้ว 12 พรรษา ตำแหน่งงานในการอบรมพระวิทยากรต้อนรับ บรรยาย สรุปรการอบรม ประสานงานในการจัดอบรม การศึกษา นักธรรมเอก ปริญญาตรี ประสบการณ์ในการอบรมเป็นพระวิทยากรมาแล้ว 11 รุ่น เป็นพระวิทยากรหลัก

กระบวนการสื่อสารเพื่อการเผยแผ่ธรรมะของโครงการค่ายอบรม คุณธรรม จริยธรรมเด็กและเยาวชนของวัดไทรงาม (ป่า) จังหวัดกำแพงเพชร ประกอบด้วย

1.1.1 ผู้ส่งสาร (sender) ได้แก่ พระวิทยากรทุกรูปส่วนใหญ่เป็นพระวิทยากรหลัก จะเป็นผู้บรรยายให้ข้อคิดธรรมะต่าง ๆ ซึ่งพระวิทยากรทุกรูป ล้วนแต่ใช้เสียงที่นุ่มนวลเรียบง่าย ในการบรรยาย พระวิทยากรทุกรูปต่างมีความรู้พื้นฐานในทางโลกอย่างน้อยระดับมัธยมศึกษาปีที่ 3 และที่สำคัญมีความรู้ในทางธรรม มีประสบการณ์ในการเป็นวิทยากรอบรม โครงการค่ายอบรม คุณธรรมและจริยธรรมเด็กและเยาวชนของวัดไทรงาม (ป่า) กำแพงเพชร มีบุคลิกภาพสำรวม ตามสมณเพศดังคำให้สัมภาษณ์ของพระครูโสภณวชิรกิจ (สง่า) ฉายาอุฏฐาโน เจ้าอาวาสวัดไทรงาม (ป่า) ว่า “...เด็กที่เข้ารับการอบรมมีความศรัทธาพระที่วัดด้วย เพราะดูสำรวมกริยาท่าทางของพระวิทยากร เพราะทางวัดเป็นสายปฏิบัติ เราจะฝึกพระเคร่งครัดและเราเน้นที่รูปแบบการจัดการอบรม บางครั้ง เด็กเขาก็รู้สึกได้ แต่สื่อสารไม่เป็น เราจึงปฏิบัติให้ดูเป็นแบบอย่างแทนที่จะพูด ก็สงบเพื่อให้เขารู้สึกสงบ ตามทางวัดจะเคร่งเรื่องพระวินัยอยู่แล้ว เพราะเราต้องเป็นแบบอย่างให้เด็กด้วยและเป็นวินัย ของพระด้วย ก็ถือว่าพระทุกรูปสามารถสื่อสารธรรมะกับนักเรียนผู้เข้าอบรมได้เป็นอย่างดี...” (สัมภาษณ์, 7 พฤษภาคม 2560)

นอกจากนี้แล้ว พระภิกษุที่สามารถเป็นพระวิทยากรได้นั้น จะต้องมีความรู้ ความสามารถ และประกอบด้วยคุณสมบัติทั้งที่เป็นคุณวุฒิและวิทยุฒิ โดยทุกรูปจะต้องผ่านการได้รับ อนุญาตจากพระเจ้าอาวาสวัดเสียก่อน พร้อมกับเตรียมเนื้อหาในการอบรม เมื่อมีเนื้อหาหรือข้อมูล

เพียงพอแล้ว ก็ต้องฝึกปฏิบัติจริงและได้รับการประเมิน จึงสามารถทำหน้าที่อบรมเด็กและเยาวชนในวัดไทรงาม (ป่า) แห่งนี้ได้

1.1.2 สาร (Message) ได้แก่ เนื้อหาในการอบรมทั้งธรรมะ และเรื่องทั่วไปที่พระวิทยากรใช้ในการอบรมในศูนย์ปฏิบัติธรรมแห่งนี้ โดยผ่านรูปแบบการสื่อสารแบบอวัจนภาษา และวัจนภาษา ซึ่งทำให้เนื้อหาธรรมะน่าสนใจทำให้ผู้รับสารเกิดความซาบซึ้งในเนื้อหา จดจำ และเข้าใจเนื้อหาธรรมะมากขึ้น เนื้อหาจึงประกอบด้วย เรื่องความกตัญญูต่อคุณบิดามารดา ครูอาจารย์ ภัยจากยาเสพติด เรื่องการทำความผิด การทำแท้ง กฎแห่งกรรม ฟ้ามืด กรรมลิขิต ทิศทั้ง 6 และเรื่องศีล 5 เพื่อปลูกจิตสำนึก และกระตุ้นเตือนพฤติกรรมของเด็กและเยาวชนให้มีคุณธรรม จริยธรรมเป็นคนดีในสังคม ในรูปแบบนิทาน ละคร รูปภาพ

พระครูโสภณวชิรกิจ (สง่า) ฉายา อุภูฏาโน กล่าวถึง เนื้อหาหรือสารว่า “...เราจะดูเรื่องทิศทั้ง 6 ศีล 5 ความกตัญญู ยาเสพติด การคลอเคลีย เราจะเปิดเป็น วีดีโอ จะส่งให้เจ้าหน้าที่ฝ่ายเทคนิคเตรียมให้แรก ๆ และมีหนังเรื่องฟ้ามืด เรื่องการช่วยคน การลดกฎแห่งกรรม ส่วนใหญ่เป็นละครซีรีส์ และสุดท้ายจะมีวีดีโอภาพนิ่งเป็นภาพบรรยากาศในการอบรม ตั้งแต่วันแรกถึงวันสุดท้าย...” (สัมภาษณ์, 7 พฤษภาคม 2560)

พระชนนกร ขอนทอง ฉายา ธนปญโญ กล่าวถึงเนื้อหาสารว่า “...จะเป็นละครสอดแทรกธรรมะที่มีเนื้อหาสอดคล้องกับอบรม เช่น การฝึกสมาธิ หรือปฏิบัติกรรมฐาน รายการกรรมลิขิต รายการฟ้ามืด เกี่ยวกับพระคุณแม่ การทำแท้ง ...” (สัมภาษณ์, 06 พฤษภาคม 2560)

พระณัฐวุฒิ สุวรรณวงศ์ ฉายา จิตธมโม กล่าวว่า “...บางครั้ง เราถามถึงใครทำผิดพลาดบ้าง ใครสุขบุญบ้าง ทำผิดพลาดข้อไหนบ้าง เราก็ให้เขายกมือ ปลูกจิตสำนึกพระคุณแม่ บุชาคุณครู การบรรยายธรรมะ เขาว่าเราทำอะไรเราก็ต้องยอมรับมัน ถึงจะเป็นบุคคลที่จะเจริญ ก็เราต้องใช้บริบทในการประกอบการสอนด้วย...” (สัมภาษณ์, 30 กรกฎาคม 2560)

พระนกร หนูทอง ได้กล่าวถึงเนื้อหาสารในการอบรมว่า “...ส่วนใหญ่จะเปิดวีดีโอเกี่ยวกับเรื่องกรรมและวันสุดท้าย ก็จะมีภาพบรรยากาศในการอบรมให้ดูทั้งหมด เรื่องกฎแห่งกรรม ส่วนใหญ่จะเปิดก่อนการไปเดินจงกรมช่วง 4 โมงเย็น...” (สัมภาษณ์, 7 พฤษภาคม 2560)

สรุปได้ว่า กระบวนการสื่อสารในโครงการคุณธรรม จริยธรรม มีเนื้อหาธรรมะเกี่ยวกับทิศทั้ง 6 เป็นหลักธรรมขัดเกลาจิตใจให้รู้จักการทำหน้าที่ที่ดี ทั้งนี้ ในการอยู่ร่วมกันเป็นสังคม เพราะทุกคนย่อมมีหน้าที่ และความรับผิดชอบแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับสถานภาพและบทบาทที่ตนดำรงการเป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ และความรับผิดชอบต่อสังคมร่วมกัน และเรื่องศีล 5 เป็นข้อปฏิบัติสำหรับควบคุมกายและวาจา ให้ตั้งอยู่ในความดีงาม โดยมีศีล 5 เป็นมาตรฐานวางไว้ สำหรับกำหนดวัดความประพฤติของมนุษย์ในขั้นความเป็นกัลยาณชน ที่เรียกว่า

มนุษยธรรม ซึ่งเนื้อหาธรรมะในการฝึกอบรมเน้นการปลูกจิตสำนึกการชำระจิตใจของตัวเองให้บริสุทธิ์ ด้วยการละเว้นชั่ว ประพฤติดี ทำใจให้หมดจด และกฎแห่งกรรมมีจริง เราทำกรรมอันใดไว้ ดีก็ตามชั่วก็ตาม เราจะต้องได้รับผลแห่งกรรมนั้น ทำดีได้รับผลดี ทำชั่วได้รับผลชั่ว เป็นต้น

1.1.3 สื่อ (Channel) หรือช่องทางในการสื่อสารธรรมะ สื่อบุคคล ทั้งวัจนภาษา และอวัจนภาษาของพระวิทยากร โดยสื่อสารให้มีความเข้าใจง่าย เช่น การเล่านิทาน ประสบการณ์ตรง นอกจากสื่อบุคคลแล้ว โครงการค่ายอบรมยังมีสื่อ วัสดุ อุปกรณ์จากอินเทอร์เน็ต ภาพนิ่ง ภาพยนตร์ โฆษณา อุปกรณ์เครื่องเสียง เพาเวอร์พอยท์ ประกอบการบรรยาย

พระพระครูโสภณวชิรกิจ (สง่า) ฉายา อุฎฺฐาโน เจ้าอาวาสวัดไทรงาม (ป่า) ได้กล่าวว่า ช่องทางการสื่อสารโดยการเล่านิทานบ้าง เล่าประสบการณ์ตรงบ้าง บางทีก็หาข้อมูลทางอินเทอร์เน็ต บางครั้ง เราจะนำเรื่องเล่าจากการไปรู้งค์โดยให้สามเณรที่เคยไปรู้งค์มาแล้ว ประสบการณ์ให้เพื่อน ๆ ฟังมาแบ่งปันประสบการณ์กัน เณรก็จะบอกว่าบางครั้ง ก็รู้สึกท้อ บางครั้งเรารู้สึกว่าความลำบาก คือ ประสบการณ์ที่ดี บางครั้งเด็กเขาก็รู้สึกได้ แต่สื่อสารไม่เป็น เราจึงปฏิบัติให้ดูเป็นแบบอย่างแทนที่จะพูด ก็สงบเพื่อให้เขาารู้สึกสงบตาม ทางวัดจะเคร่งเรื่องพระวินัยอยู่แล้ว เพราะเราต้องเป็นแบบอย่างให้เด็กด้วยและเป็นวินัยของพระด้วย ก็ถือว่า พระทุกรูปสามารถสื่อสารธรรมะกับนักเรียนผู้เข้าอบรมได้เป็นอย่างดี...” (สัมภาษณ์, 7 พฤษภาคม 2560)

พระมณฑล ผลสุต ฉายา เขมริโร พระวิทยากร กล่าวว่า “...จะต้องมีภาพประกอบ เรื่องเดียวไม่พอ ก็จะมีรูปการกราบการใส่บาตร การพูดคุยกับพระ เราก็จะมีสื่อที่สอนนักเรียนประมาณนี้ ซึ่งแล้วแต่ความเหมาะสม ส่วนใหญ่เราจะสอนเด็ก ๆ ด้วยประสบการณ์จริงตอนเป็นฆราวาส ส่วนใหญ่ที่สผ่านมาราคิดว่าผู้หญิงให้ความสนใจมากกว่า คงเริ่มต้นจากการที่ครอบครัวปลูกฝังให้เข้าวัดมากกว่าผู้ชาย เราก็จะใช้คำถามทั่วไปในการดึงความสนใจของเด็ก ๆ คำถามเกี่ยวกับพระพุทธศาสนาคำถามเกี่ยวกับการละสิกขาติ คำถามเกี่ยวกับการปฏิบัติบางส่วนก็สนใจ บางส่วนก็ไม่สนใจถึงลงโทษด้วยการกราบเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ บางทีถ้าเด็กคุยหรือไม่สำรวมก็จะมียบทลงโทษเพื่อให้เขามีส่วนร่วมและดึงความสนใจกลับมาฟังธรรม...” (สัมภาษณ์, 6 พฤษภาคม 2560)

พระณัฐวุฒิ สุวรรณวงศ์ ฉายา จิตฺตมโฆ กล่าวว่า “...สื่อที่ใช้ในกิจกรรมของพระวิทยากรจะใช้สื่อหลากหลายออกไป ซึ่งทางวัดเราจะมีอยู่แล้ว และเลือกตามเหมาะสมแล้วแต่ความถนัดของพระด้วย เช่น ไมค์โครโฟน เครื่องเสียง สื่อสมัยใหม่เครื่องคอมพิวเตอร์ และโปรเจกเตอร์ นำเสนอที่เป็นสื่อภาพนิ่ง PowerPoint วิดีทัศน์จากภาพยนตร์โฆษณา และคลิปไฟล์จากอินเทอร์เน็ต บางครั้งก็ให้เด็ก ๆ มาสาธิตการไหว้ เราก็จะสอน การใส่บาตร เป็นต้น ตัวพระวิทยากรเอง

ที่ได้แสดงทำเป็นตัวอย่างในการสอนปฏิบัติ ก็ถือว่าเป็นสื่อบุคคลนะ หรือบางทีพระอาจารย์ก็จะให้สามเณรที่เคยมาแบ่งปันประสบการณ์จากการไปรุดงค์...” (สัมภาษณ์, 30 กรกฎาคม 2560)

สรุปได้ว่า พระวิทยากรใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์และสื่อสมัยใหม่ในการสื่อสารในการอบรมค่ายคุณธรรมะ ซึ่งสามารถทำให้นักเรียนผู้เข้าอบรมนั้น มีความสนใจในการนำเสนอเนื้อหาสาระเพิ่มมากขึ้น โดยผ่านสื่อบุคคล สื่อกิจกรรม สื่ออิเล็กทรอนิกส์ สื่อสัญญาณเสียง สื่อใหม่ สื่อวัตถุจำลอง/ภาพวาด/สิ่งของ ภาพนิ่ง/วิดีโอ สื่อมัลติมีเดีย/เพลง และสื่อพิธีกรรม ส่วนใหญ่มีความสนใจต่อสื่อที่ได้ดู ได้รับความสนุกสนานเมื่อได้ดูสื่อที่สนุก โดยเฉพาะสื่อที่เป็นที่เรื่องเกี่ยวกับนักเรียนเอง

1.1.4 ผู้รับสาร (receiver) ได้แก่ เด็กและเยาวชนที่เข้ารับการอบรมในโครงการค่ายคุณธรรม จริยธรรม ซึ่งเคยผ่านการอบรมในโครงการค่ายคุณธรรม จริยธรรมมาแล้ว พระวิทยากรกล่าวว่า ผู้รับสารทุกคนต่างมีความสนใจในกิจกรรมต่าง ๆ เป็นอย่างดี เพราะมีการนำเสนอหลายรูปแบบ เนื้อหา และสื่อหลากหลายในการนำเสนอ และแนะนำของพระวิทยากรที่ให้ความสนุกสนาน เพลิดเพลิน และมีสาระแก่นักเรียน และส่วนใหญ่พบว่าผู้หญิงให้ความสนใจมากกว่ามากกว่าผู้ชาย และเด็กแต่ละโรงเรียนก็จะมีลักษณะที่แตกต่างกัน มีความสนใจแตกต่างกัน ดังผู้ให้ข้อมูลหลักได้แสดงความคิดเห็น ดังนี้

พระณัฐวุฒิ สุวรรณวงศ์ ฉายาฐิตธมฺโม กล่าวว่า “...กิจกรรมการกล่าวต้อนรับหรือกิจกรรมแจ้งกฎกติกา ก็จะใช้น้ำเสียงที่เข้มข้น เสียงดัง เพราะกิจกรรมนี้ส่วนใหญ่เด็ก ๆ ก็จะพูดคุยกัน ถ้าเป็นกิจกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับศาสนพิธี ก็จะเป็นน้ำเสียงออกเสว้า ๆ นิ่ง ๆ ฟังแล้วให้รู้สึกซาบซึ้งในพระคุณบิดามารดา ครู อาจารย์ เพราะให้เข้ากับบรรยากาศอะไรทำนองนั้น...” (สัมภาษณ์ 7 กรกฎาคม 2560)

พระชนนกร ขอนทอง ฉายาชนปญฺญ กล่าวว่า “...ในเวลาที่พระวิทยากรกำลังบรรยายหรือพูดคุยกับนักเรียน ผู้เข้าอบรมจะกวาดสายตามองดูไปรอบ ๆ เพื่อสื่อสารไปยังนักเรียน ผู้เข้าอบรมว่า พระวิทยากรให้ความสนใจในเวลากิจกรรมฝึกสมาธิหรือปฏิบัติกรรมฐาน...” (สัมภาษณ์, 06 พฤษภาคม 2560)

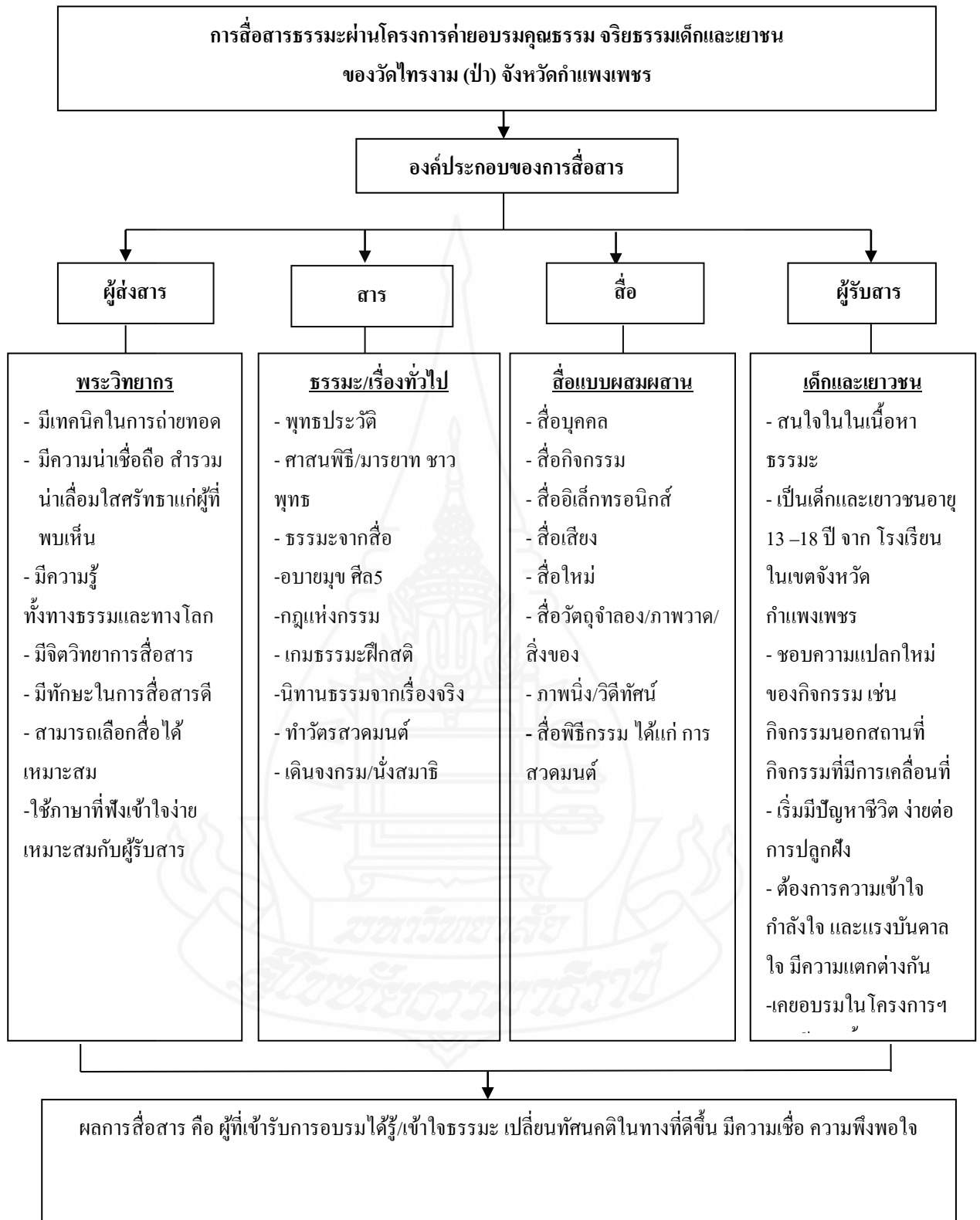
พระครูโสภณวชิรกิจ (สง่า) ฉายาอุฏฐาโน เจ้าอาวาสวัดไทรงาม (ป่า) กล่าวว่า “...เด็กจะชอบเรื่องแปลก ๆ เพราะถือว่าเป็นประสบการณ์ และมีการถามปัญหาว่า ทำไมต้องไปรุดงค์เราก็จะตอบไปเพื่อขัดเกลานิสาห์ ถ้าคนเราไม่ขาดก็จะไม่รู้สึกรักใคร่...” (สัมภาษณ์, 7 พฤษภาคม 2560)

พระบุญถม ฉายา กุสลจิตฺโต กล่าวว่า “...เด็กแต่ละโรงเรียน ก็จะไม่เหมือนกัน เพราะเมื่อก่อนคิดว่าโรงเรียนในเมืองจะสอนยากคิดว่าจะมีแต่เด็กแก่น ๆ เด็กร้าย ๆ...” (สัมภาษณ์, 30 กรกฎาคม 2560)

สรุปได้ว่า ผู้รับสารสนใจในกิจกรรมในค่ายอบรมคุณธรรม จริยธรรม การปฏิบัติธรรม อยากรู้ อยากเห็น ชอบความสนุกสนาน ชอบความแปลกใหม่ของกิจกรรม ชอบกิจกรรมที่มีส่วนร่วม เช่น การรับฟังเรื่องเล่าประสบการณ์ตรงกิจกรรมนอกสถานที่ กิจกรรมที่มีการเคลื่อนไหวที่เริ่มจะมีปัญหาชีวิต ง่ายต่อการปลูกฝัง ต้องการความเข้าใจ กำลังใจ และแรงบันดาลใจ มีความแตกต่างกัน เป็นต้น

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพตามวัตถุประสงค์ กระบวนการสื่อสาร เพื่อการเผยแพร่ธรรมะของโครงการค่ายอบรม คุณธรรมจริยธรรมเด็กและเยาวชนของวัดไทรงาม (ป่า) จังหวัดกำแพงเพชร สามารถสรุปดังแผนภาพ 4.1 ดังนี้

ภาพที่ 4.1 แสดงการสื่อสารธรรมะผ่านโครงการค่ายอบรมคุณธรรม จริยธรรมเด็กและเยาวชนของ
วัดไทรงาม (ป่า) จังหวัดกำแพงเพชร

1.2 กลยุทธ์การสื่อสารเพื่อการเผยแพร่พระธรรมของโครงการค่ายอบรม คุณธรรม จริยธรรมเด็ก และเยาวชนของวัดไทรงาม (ป่า) จังหวัดกำแพงเพชร มีดังนี้

1.2.1 กลยุทธ์การใช้สื่อ

จากการสัมภาษณ์พบว่า วิธีการสื่อสารเนื้อหาพระธรรมของพระวิทยากรที่ใช้สื่อสารกับผู้เข้าร่วมอบรมแล้วทำให้เกิดความเข้าใจเนื้อหาพระธรรมได้ดีมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นกลวิธีที่ทำให้ผู้รับสารสนใจ ตั้งใจ และเข้าใจสารที่สื่อออกไปได้ด้วยการใช้สื่อ ดังนี้

1) การใช้สื่อเสียงดนตรีและเสียงเพลง

จากการศึกษา พบว่า พระวิทยากรได้ใช้สื่อที่เป็นเสียงดนตรีและเสียงเพลง สำหรับประกอบการอบรมในกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อเป็นการสร้างบรรยากาศในการอบรม ทำให้นักเรียนผู้เข้าอบรมมีอารมณ์ความรู้สึกคล้อยตามไปกับสิ่งที่พระวิทยากรต้องการจะสื่อสารไปในกิจกรรมนั้น ๆ ซึ่งมีลักษณะ ดังนี้

ในกิจกรรมพิธีเปิด - พิธีปิด หรือการทำวัตรสวดมนต์ ในช่วงเวลาที่ประธานได้จุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัยนั้น ก็จะเปิดเสียงดนตรีที่ทำให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธาในคุณพระรัตนตรัย เป็นต้น

ในกิจกรรมสวดมนต์เสียงธรรม ก็จะใช้เสียงเพลงที่เกี่ยวข้องกับแม่และเสียงเพลงที่ฟังแล้วรู้สึกซาบซึ้ง เป็นพื้นในขณะที่กำลังพูดบรรยายอยู่นั้นเอง เช่น เพลง “แม่ของศิลปินเสก โลโซ” ประกอบกับเสียงบรรยายธรรมจากพระวิทยากร เพื่อให้เกิดความซาบซึ้งปลุกจิตสำนึกให้กับผู้เข้ารับการอบรม เป็นต้น

จากตัวอย่าง สื่อเสียงดนตรีและเสียงเพลงที่พระวิทยากรนำมาใช้นั้น เป็นกลยุทธ์อีกอย่างหนึ่ง ซึ่งสามารถทำให้นักเรียนได้มีอารมณ์คล้อยตามในสิ่งที่พระวิทยากรบรรยายได้ง่าย เสียงดนตรีหรือเสียงเพลงก่อให้เกิดความเลื่อมใสศรัทธา ชักนำใจให้มีความจริงใจเกิดศรัทธาในกิจกรรม ถ้าเป็นกิจกรรมเกี่ยวกับการทำให้เห็นความสำคัญหรือปลุกจิตสำนึก การตอบแทนพระคุณ ก็จะใช้เสียงดนตรีหรือเสียงเพลงที่ดึงดูดอารมณ์ให้เกิดความซาบซึ้งกินใจ เป็นต้น

2) การใช้สื่อภาพนิ่งและพาวเวอร์พอยท์ (PowerPoint)

จากการศึกษา พบว่า พระวิทยากรได้นำเสนอสื่อภาพนิ่งและสื่อพาวเวอร์พอยท์ต่าง ๆ มาประกอบการบรรยายในการประกอบการอบรม เพื่อเสริมสร้างความเข้าใจทำให้มองเห็นภาพได้ง่ายและทำให้มีความสนใจในเรื่องที่พูดมากขึ้น ซึ่งตัวอย่างสื่อภาพนิ่งและพาวเวอร์พอยท์ที่พระวิทยากรใช้นั้น มีลักษณะ ดังนี้

(1) แสดงลักษณะตัวอย่างสื่อภาพนิ่งและพาวเวอร์พอยท์ ภาพบรรยากาศกิจกรรมของเด็กและเยาวชนที่มารับการเข้ารับการอบรมในวัดแห่งนี้ เป็นต้น

(2) แสดงลักษณะตัวอย่างสื่อภาพนิ่งและพาเวอร์พอยท์ ในกิจกรรม เป็นมนุษย์สมบูรณ์ เรื่องการทำแท้งและเรื่องกฎแห่งกรรม เป็นต้น

3) การใช้สื่อภาพเคลื่อนไหว หรือวีดิทัศน์

จากการศึกษาพบว่า พระวิทยากรได้ใช้สื่อวีดิทัศน์ ซึ่งเป็นภาพเคลื่อนไหว พร้อมเสียง มาประกอบกับการบรรยาย ได้แก่ กิจกรรมธรรมะจากสื่อ ซึ่งเป็นเรื่องราวเกี่ยวกับ กฎแห่งกรรม ปัญหาสังคม ปัญหาวัยรุ่น ปัญหายาเสพติด กิจกรรมมารยาทชาวพุทธ กิจกรรมแสงเทียน เสียงธรรม กิจกรรมบูชาครู โดยพระวิทยากรจะนำสื่อวีดิทัศน์ ในรูปแบบคลิปวิดีโอ ภาพยนตร์ โฆษณา ที่นำจากอินเทอร์เน็ตบ้าง จากการโทรทัศน์บ้าง มาเปิดให้นักเรียนผู้เข้าอบรมได้ดูเป็นตัวอย่าง ประกอบกับการบรรยายให้นักเรียนเข้าใจในประเด็นธรรมะต่าง ๆ ได้ง่าย ซึ่งลักษณะของสื่อวีดิทัศน์ มีดังนี้

สื่อวีดิทัศน์ที่พระวิทยากรใช้ประกอบการบรรยาย ได้แก่ เรื่องกฎแห่งกรรม เรื่องการฆ่าสัตว์ ตัดชีวิต เรื่องการทำแท้ง เรื่องความรักชาติ เรื่องนรก-สวรรค์ เป็นต้น

การบรรยายเรื่องปัญหาวัยรุ่น สื่อวีดิทัศน์ที่พระวิทยากรใช้ประกอบการบรรยาย ได้แก่ เรื่องของความรัก ปัญหาการมีเพศสัมพันธ์ ปัญหาเรื่องยาเสพติด ปัญหาการทำแท้ง การฆ่าตัวตาย การทะเลาะตบตีกัน โรคเอดส์ เป็นต้น

การบรรยายเรื่องรักชาติ สื่อวีดิทัศน์ที่พระวิทยากรใช้ประกอบการบรรยาย เช่น เรื่องความดีของพ่อในหลวงรัชกาลที่ 9 สำนึกไทย เพลงชาติไทย เป็นต้น

การบรรยายเรื่องพระคุณแม่ สื่อวีดิทัศน์ที่พระวิทยากรใช้ประกอบการบรรยาย ได้แก่ แม่ทำคลอด เรียงความเรื่องแม่ เป็นต้น

จากการศึกษา จะเห็นได้ว่า การที่พระวิทยากรนำสื่อวีดิทัศน์มาใช้ประกอบกับการบรรยายนั้น เป็นกลยุทธ์อีกอย่างหนึ่งที่ทำให้นักเรียนผู้เข้าอบรมมีความสนใจในประเด็นของสารที่สื่อไปได้มากขึ้น นอกจากนี้ ยังทำให้มีความเข้าใจในเรื่องที่บรรยายมากขึ้น เพราะได้เห็นตัวอย่างด้วยตาและได้ยินเสียงด้วยหู จึงเกิดความสนใจ ตั้งใจ และรับเอาสารที่พระวิทยากรสื่อไปอย่างตั้งใจ ทำให้นักศึกษาได้ตระหนักถึงปัญหาและเข้าใจธรรมะมากขึ้น เพราะได้เห็นตัวอย่างที่เป็นเหตุการณ์จริง ซึ่งเปลี่ยนจากรูปธรรมเป็นรูปธรรมมากขึ้นนั่นเอง

4) การใช้สื่อวัตถุสิ่งของหรือวัตถุจำลอง

จากการศึกษา พบว่า พระวิทยากรได้ใช้วัตถุสิ่งของที่อยู่รอบตัวหรือ วัตถุจำลองที่นำมาเป็นสื่อได้มาประกอบการบรรยายในแต่ละกิจกรรมด้วย ซึ่งลักษณะของสื่อวัตถุที่พระวิทยากรใช้นั้น มีดังนี้

ในกิจกรรมเดินชมแหล่งเรียนรู้ในวัดป่าไทรงามแห่งนี้ พระวิทยากรได้ใช้ พระพุทธรูปในศาลาปฏิบัติ เพื่อประกอบการบรรยายเรื่องการเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้า เพื่อให้ ผู้เข้ารับการอบรมมีสำนึกรู้ผิด ชอบ ชั่ว ดี เป็นต้น

ในกิจกรรมจุดเทียนปัญญา พระวิทยากรก็ใช้เทียนจุดขึ้นเป็นสื่อถึง แสงสว่างที่ส่องสว่างในความมืดของปัญญาที่เกิดในจิตใจ

ในกิจกรรมผ้าป่ากิเลส พระวิทยากรได้ใช้สื่อวัตถุ คือ ดันผ้าป่าจริง ๆ และผ้าจีวรที่พระสงฆ์นำมาประกอบการอธิบายในกิจกรรมผ้าป่ากิเลส

5) การใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์และสื่อสมัยใหม่

จากการศึกษา พบว่า พระวิทยากรได้ใช้สื่ออิเล็กทรอนิกส์และสื่อสมัยใหม่ ในการสื่อสารในการอบรมค่ายคุณธรรมแห่งนี้ด้วย ซึ่งสามารถทำให้นักเรียนผู้เข้าอบรมนั้น มีความสนใจ ในการนำเสนอเนื้อหาสาระเพิ่มมากขึ้น ได้แก่ เครื่องเสียง คอมพิวเตอร์ โปรเจกเตอร์ MP3 กล้องดิจิทัล โดยเฉพาะสื่อที่เป็นเทคโนโลยีสมัยใหม่นี้ จำเป็นอย่างยิ่งที่จะนำมาประยุกต์ให้เหมาะกับ นักเรียนผู้เข้าอบรม ซึ่งเป็นยุคของเทคโนโลยีที่มีความก้าวหน้ามาก ซึ่งเป็นกลยุทธ์อีกอย่างหนึ่ง ที่ทำให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพสำเร็จได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

จากการศึกษา พบว่า วิธีการสื่อสารเนื้อหาธรรมะของพระวิทยากรที่ใช้ สื่อสารกับผู้เข้าร่วมอบรมแล้ว ทำให้เกิดความเข้าใจเนื้อหาธรรมะได้ดีมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นกลวิธี ที่ทำให้ผู้รับสารสนใจ ตั้งใจ และเข้าใจสารที่สื่อออกไปได้ ด้วยการสื่อสารด้วยวัจนภาษาและอวัจนภาษา ดังนี้

1.2.2 กลยุทธ์การสื่อสาร

1) กลยุทธ์สื่อสารด้วยวัจนภาษา

นอกจากจะใช้กลยุทธ์การใช้สื่อแล้ว พระวิทยากรยังได้ใช้ทักษะ ความรู้ ความสามารถ ความชำนาญ การพูด หรือการบรรยายเนื้อหาสาระด้วยถ้อยคำต่าง ๆ มาเป็นกลยุทธ์ ในการสื่อสารทำให้นักเรียนผู้เข้าอบรมนั้น มีความสนใจ มีความตั้งใจในการฟังเนื้อหาสาระที่เป็นธรรมะ และเมื่อฟังแล้ว ก็เกิดความเข้าใจในเนื้อหาสาระของแต่ละกิจกรรมการอบรมเป็นอย่างดี ซึ่งจาก การสังเกตการณ์ พบว่า มีเทคนิค หรือกลยุทธ์ทางด้านการพูดที่พระวิทยากรได้นำมาสื่อสารกับ นักเรียนผู้เข้าอบรม ดังมีรายละเอียดต่อไปนี้

(1) การพูดสุภาพิตคำคม

จากการศึกษา พบว่า พระวิทยากรได้นำสุภาษิตคำคมมาพูดเกริ่น ก่อนที่จะนำเข้าสู่กิจกรรม หรือนำมาพูดใช้เป็นบทสรุปปิดท้ายของกิจกรรมแต่ละกิจกรรม ซึ่งบทกลอน ที่นำมาใช้นั้น จะมีลักษณะเนื้อหาที่สอดคล้องหรือเกี่ยวข้องกับกิจกรรมนั้น ๆ ทำให้นักเรียนผู้เข้าอบรม

สนใจต่อกิจกรรมนั้น ๆ เป็นอย่างดี ซึ่งมีลักษณะของสุภายิต คำคม เช่น “....การบรรยายเรื่องศีลข้อ 5 เรื่องการดื่มสุราหรือปัญหาเสพติด จะมีการยกตัวอย่างเกี่ยวกับการคบเพื่อนคิดยาเสพติดควรระวัง ในการคบหาเพื่อนอย่าคบเพื่อนที่เป็นคนพาล บางครั้งจะเล่านิทานและกล่าวปิดด้วยคำคม เช่น อยู่คนเดียวให้ระวังความคิด อยู่กับมิตรให้ระวังคำขาน อยู่ร่วมราษฎร์ เคารพระวางการณ์ อยู่กับคนพาล ต้องระวังทุกอย่างไป....” พระครูโสภณวชิรกิจ (สง่า) ฉายา อุภูฐานโน (สัมภาษณ์, 7 พฤษภาคม 2560)

จากตัวอย่างข้างบน จะเห็นได้ว่า พระวิทยากรได้นำเอาบทกลอน หรือสุภายิต คำคม มาใช้เป็นกลยุทธ์ในการสื่อสารอีกอย่างหนึ่ง เพื่อให้เนื้อหาสาระมีความน่าสนใจ และน่าติดตามมากขึ้น ซึ่งเป็นกลอนสำคัญที่ท่านผู้รู้แต่งเอาไว้ หรือเป็นกลอนที่โดนใจนักเรียนผู้เข้าอบรม เป็นอย่างดี

(2) การพูดอ้างอิงคำพูดบุคคลอื่น

จากการศึกษา พบว่า พระวิทยากรจะพูดอ้างอิงคำพูดของบุคคลอื่น ซึ่งเป็นที่รู้จักโดยทั่วไป หรือผู้ที่มีชื่อเสียงมาอ้างอิงในประเด็นที่พระวิทยากรกำลังพูดอยู่ เป็นการทำให้ เนื้อหาในกิจกรรมนั้น มีความน่าเชื่อถือมากขึ้น และทำให้นักเรียนผู้เข้าอบรมเกิดความสนใจ มากขึ้นด้วย ซึ่งมีลักษณะของการอ้างอิงคำพูด เช่น “...การบรรยายเรื่องศีลข้อ 4 การพูดโกหก พูดส่อเสียด ก็จะเริ่มด้วยคำถามว่า ใครเคยโกหก ใครเคยทะเลาะกับเพื่อน ใครเคยเถียงพ่อ แม่ ครู อาจารย์บ้าง ? เด็กบางคนก็ยกมือ เราก็จะบรรยายบางครั้งก็จะเล่านิทาน บอกถึงกรรมเศษกรรม ที่ผู้ทำจะได้รับกับบรรยายตามภาพไป พร้อมยกตัวอย่าง....” พระครูโสภณวชิรกิจ (สง่า) อุภูฐานโน (สัมภาษณ์, 7 พฤษภาคม 2560)

ตัวอย่างการพูดอ้างอิงคำพูดคนอื่น

“...พระพุทธเจ้าตรัสไว้ว่า เกิดเป็นมนุษย์อย่าทะเลาะกัน อย่าพูด ส่อเสียดกัน เพราะจะทำให้ผู้อื่นเดือดร้อน ก็จะทำให้ไปเกิดเป็นสัตว์ในชาติต่อไป ฉะนั้นใครทำชั่ว ได้ชั่ว ใครทำกรรมดีก็ได้ดีนะ....”

จากตัวอย่างข้างบน จะเห็นได้ว่า พระวิทยากรได้นำเอาหลักคำสอน ของบุคคลสำคัญที่ได้พูดในประเด็นที่เกี่ยวข้องกับเรื่องบรรยายอยู่ มาอ้างอิงประกอบเนื้อหาสาระ ทำให้มีความน่าเชื่อถือและน่าสนใจมากยิ่งขึ้น โดยเฉพาะคำพูดที่เป็นพระพุทธพจน์ของพระพุทธเจ้า หรือคำกล่าวสอนของพระเถระต่างๆ พระวิทยากรจะนิยมนำมาอ้างอิง ประกอบการบรรยายด้วย

(3) การพูดถึงเรื่องที่เป็นกระแสสังคมในปัจจุบัน

จากการศึกษา พบว่า พระวิทยากรจะพูดถึงเรื่องที่เป็นกระแสนิยม ที่เกิดขึ้นในปัจจุบัน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องข่าว การเมือง หรือเรื่องราวที่วัยรุ่นชอบ ในการอบรม ซึ่งมี ลักษณะดังนี้ ตัวอย่างการพูดถึงเรื่องเป็นกระแสสังคมในปัจจุบัน

“...การบรรยายเรื่องยาเสพติด สังคมปัจจุบัน เราต้องระวังปัญหาเหล่านี้เยอะมาก มีรุ่นพี่ในหมู่บ้าน พ่อแม่ส่งไปเรียน ไปยุ่งเกี่ยวกับยาเสพติด โดยตำรวจจับตำรวจก็ให้เซ็นเอกสารบางอย่าง คนไม่เคยก็ตกใจยอมเซ็น บางทีไม่มีของกลางแต่ก็ให้เซ็นเป็นพยาน ปัจจุบันนี้เจ้าหน้าที่ทางการหัวหมอกก็มีเยอะ เราต้องระวังตัวด้วย ฉะนั้น เราไม่ควรไปยุ่ง จะทำให้พ่อแม่ทางบ้านเดือดร้อน...” (พระครูโสภณวชิรกิจ (สง่า) อุฎฐาโน สัมภาษณ์, 7 พฤษภาคม 2560)

จากตัวอย่างข้างบน จะเห็นได้ว่า พระวิทยากรได้นำเรื่องราวที่เป็นเหตุการณ์กระแสสังคมในปัจจุบันมาพูด ซึ่งเป็นเรื่องที่น่าสนใจสำหรับผู้เข้าอบรมทราบกันดี เป็นกลยุทธ์อีกอย่างหนึ่งที่จะทำให้นักเรียนได้เกิดความสนใจฟังมากขึ้น

(4) การพูดเรื่องประสบการณ์จริงประกอบ

จากการศึกษา พบว่า พระวิทยากรจะพูดถึงประสบการณ์จริงของตน เพื่อเป็นตัวอย่างประกอบการบรรยายในประเด็นที่กำลังจะอธิบายให้เห็นภาพชัดเจน ซึ่งมีลักษณะดังนี้

ตัวอย่างการพูดเรื่องราวประสบการณ์จริง

“...เมื่อสมัยเด็ก ๆ พระอาจารย์เคยดื่มสุรามามาก เสียเงินเสียทองหนี้สินเยอะมาก พูดอะไรก็ไม่มีใครเชื่อถือ พ่อแม่ส่งไปเรียนเอาเงินไปกินเหล้าหมด บางวันก็ไปโรงเรียนไม่ได้ บางทีก็ป่วยขี้บ่นอะไรก็ล้มอีก มีแต่เรื่องเสียหาย...” (พระชนนกร ขอนทอง สัมภาษณ์, 06 พฤษภาคม 2560)

จากตัวอย่างข้างบน จะเห็นได้ว่า พระวิทยากรได้นำเอาเรื่องราวที่เป็นประสบการณ์จริงของตนเองมาเล่า เพื่อประกอบการบรรยายด้วย ซึ่งถือว่าเป็นกลยุทธ์ที่ทำให้ผู้เข้าอบรมได้เกิดความเชื่อถือในประเด็นที่กำลังสื่อสารมากขึ้น

(5) การเล่านิทานประกอบการบรรยาย

จากการศึกษา พบว่า พระวิทยากรจะเล่าถึงนิทานต่าง ๆ มาพูดให้เด็กฟัง ไม่ว่าจะเป็นนิทาน นำมาพูดเป็นตัวอย่างในการบรรยายด้วย ซึ่งมีลักษณะ ดังนี้

ตัวอย่างการเล่านิทานประกอบการบรรยายถึงศีล ข้อ 2 เรื่อง คนชอบลักขโมย

“...มีชายผู้หนึ่ง พ่อเขาให้ควายไว้ตัวหนึ่ง เขาก็ใช้ควายนี้นำจนแก่เฒ่าที่บ้านเขาเลี้ยงความตัวนี้มาตั้งแต่ควายตัวเล็ก ๆ มีวันหนึ่ง ก็เลยคิดว่าอยากเอาควายตัวนี้ไปถวายวัดบ้านกับวัดอยู่คนละฝั่ง เฒ่าแก่ก็เลยพาเรือข้ามเอาควายไปถวายพระที่วัด พอถึงตอนกลางคืนควายตัวนี้ก็ว่ายน้ำข้ามมาหาเฒ่าแก่ ว่ายน้ำไปข้ามมาจนเฒ่าแก่เหนื่อยจะไปส่ง มีกินหนึ่ง เฒ่าแก่ฝันว่ามีชายหนุ่มเดินเข้ามาหาแล้วถามว่าจำผมได้ไหม? เฒ่าแก่ตอบจำได้ เธอเคยเป็นลูกน้องเก่าข้า

ลูกน้องคนนี้ตายไปนานแล้ว เข้ามารับใช้ที่บ้านเฒ่าแก่สมัยตอนหนุ่มๆ แต่ตอนนั้น เฒ่าแก่ยังเป็นเด็ก แต่ก็ยังจำได้ พอชายหนุ่มได้ฟังคำตอบจากเฒ่าแก่ว่า จำได้ ! เขาก็เลยบอกเฒ่าแก่ว่าชาตินี้ ข้าเกิดมาเป็นควายที่อยู่บ้านท่านนี่ละ ข้าคงต้องอยู่รับใช้เฒ่าแก่จนตายในชาตินี้ เพราะชาติที่แล้วข้าชอบขโมยของเฒ่าแก่ไปขาย ชาตินี้ ข้าเลยต้องกลับมาเป็นทาสรับใช้ท่านอีก...” ใครที่ชอบลักขโมย ถึงจะ “ไม่มีใครรู้ แต่เรารู้” ฉะนั้นอย่าเป็นคนขี้ขโมย...” (พระครูโสภณวชิรกิจ (สง่า) อุฎฐาโน สัมภาษณ์, 7 พฤษภาคม 2560)

จากการสังเกตการณ์ จะเห็นได้ว่า ในแต่ละกิจกรรมพระวิทยากรได้นำเรื่องเล่าที่เป็นนิทาน มาประกอบเป็นตัวอย่างในประเด็นที่กำลังจะสื่อสารด้วย ซึ่งถือว่าเป็นกลยุทธ์อีกอย่างที่ทำให้นักเรียนเกิดความสนใจ และเข้าใจในเนื้อหาสาระได้ง่ายมากขึ้น

(6) การพูดสนทนากลุ่มกับผู้เข้าอบรม

จากการศึกษา พบว่า พระวิทยากรได้ใช้คำพูดสนทนากลุ่มกับผู้เข้าอบรม เพื่อให้มีส่วนร่วมและสนใจในเรื่องที่กำลังบรรยาย ซึ่งมีลักษณะดังนี้

ตัวอย่างการพูดสนทนากลุ่ม - ตอบ จะเป็นการถาม - ตอบ ระหว่างการเริ่มบรรยายในหัวข้อต่าง ๆ เช่น “...ไหนใครเคยโกหกบ้าง? ยกมือ ใครเคยฆ่าสัตว์ยกมือ? ใครเคยฆ่าคน? ใครเคยตบยุง? ใครเคยดื่มสุรบ้าง? ยกมือ สุราคืออะไร? ตอบ: คือ เหล้า เหล้า คืออะไร? ตอบ: แอลกอฮอล์ แอลกอฮอล์ คืออะไร? ตอบ: คือ น้ำเมา...” (พระครูโสภณวชิรกิจ (สง่า) อุฎฐาโน สัมภาษณ์, 7 พฤษภาคม 2560)

จากตัวอย่างข้างบน จะเห็นได้ว่า พระวิทยากรได้นำกลยุทธ์ในด้าน การสนทนากลุ่มกับผู้เข้าอบรมมาใช้ เพื่อให้มีส่วนร่วมในการสื่อสารตลอดเวลา ทำให้นักเรียนได้เกิดความสนใจมากยิ่งขึ้น

2) กลยุทธ์การสื่อสารด้วยอวัจนภาษา

นอกจากจะพระวิทยากร จะใช้กลยุทธ์ทางอวัจนภาษาในการสื่อสารแล้ว พระวิทยากรยังได้ใช้กลยุทธ์หรือเทคนิคในการสื่อสารด้วยอวัจนภาษาอีกด้วย ซึ่งทำให้การสื่อสารธรรมะ น่าสนใจมากขึ้น จากการสังเกตการณ์ พบว่า พระวิทยากรได้ใช้กลยุทธ์ทางอวัจนภาษา ดังต่อไปนี้

(1) การใช้สายตา

จากการศึกษา พบว่า พระวิทยากรได้ใช้สายตา หรือการแสดงออกทางนัยน์ตา ประกอบการสื่อสารกับนักเรียนผู้เข้าอบรม ซึ่งมีลักษณะดังนี้ ในเวลาที่พระวิทยากร กำลังบรรยายหรือพูดคุยกับนักเรียน ผู้เข้าอบรมจะกวาดสายตามองดูไปรอบ ๆ เพื่อสื่อสารไปยังนักเรียนผู้เข้าอบรมว่าพระวิทยากรให้ความสนใจนักเรียนทุกคน

ในเวลากิจกรรมฝึกสมาธิหรือปฏิบัติกรรมฐาน พระวิทยากรจะทำ
สายดาทอดลงต่ำหรือบางครั้งก็หลับตา เพื่อสื่อให้นักเรียนรู้ว่าเป็นเวลาที่ต้องสำรวจกาย วาจา ใจ อยู่ใน
อาการสงบ

ในเวลากิจกรรมต่าง ๆ พระวิทยากรจะทำตาในลักษณะต่าง ๆ เช่น
ทำตาลิ้วในเวลาที่ต้องคิดถึงเรื่องที่ต้องคิด ทำตาโตในเวลาพูดถึงเรื่องที่น่ากลัว หรือเรื่องน่าตกใจ
ทำตากระพริบบ้าง มองด้วยหางตาบ้าง เป็นต้น เพื่อประกอบกับการพูดในประเด็นต่าง ๆ

ในเวลาที่นักเรียนคุยกันเสียงดัง พระวิทยากรจะสื่อสารไปยังผู้ที่คุย
ด้วยการมองจ้องไปที่จุด ๆ นั้น พร้อมทำตาโตเหมือนกับจะชมด้วยสายตาดอกให้รู้ว่า เกือบ ๆ

จากตัวอย่างข้างบน จะเห็นได้ว่า พระวิทยากรได้ใช้สายตา
ประกอบการพูดหรือบรรยายด้วย ซึ่งถือว่าเป็นกลยุทธ์อีกอย่างหนึ่งที่ทำให้นักเรียนผู้เข้าอบรมสนใจ
มากขึ้น และทำให้การสื่อสารเป็นไปด้วยดี

(2) การใช้น้ำเสียง

จากการศึกษา พบว่า พระวิทยากรได้ใช้น้ำเสียงในการพูดหรือ
บรรยายในการอบรม ซึ่งมีความแตกต่างกับไปตามลักษณะของกิจกรรมแต่ละอย่าง “...เวลาสอน
หรืออบรม พระวิทยากรจะใช้น้ำเสียงดังบ้าง เบาบ้าง ใช้ระดับเสียงสูงบ้าง ต่ำบ้าง ตามเรื่องหรือ
เนื้อหาที่สอน บางครั้งเวลาทำกิจกรรมเราก็มีการใช้น้ำเสียงขู่เด็กเพื่อให้เขาเกิดความกลัวบ้าง
และใช้การเน้นเสียงหรือย้ำคำที่สำคัญ หรือบางทีก็พูดซ้ำ ๆ เพื่อให้เขาจำได้ เพื่อเสริมคำพูดนั้น
ให้มีน้ำหนักเพิ่มขึ้นและใช้เสียงที่เป็นคำอุทานเสริมการบรรยาย เช่น เอ้า! อ้า! เอ้อ โอโฮ นะ!
ประมาณนี้ ถ้าเราพูดถึงเรื่องแม่ หรือเรื่องเศร้า ๆ เราก็จะใช้น้ำเสียงซึ่ง เศร้าเพื่อเรียกความสนใจ
จากผู้เข้าอบรม หรือบางครั้ง การเล่านิทานหรือประสบการณ์จริง ถ้าในเรื่องมีผู้หญิงคนแก่ เราก็จะสมมุติ
เป็นผู้หญิงคนแก่ไปเลยอะไร ทำนองนี้ ซึ่งลักษณะของน้ำเสียงที่ใช้กับกิจกรรม ก็เช่น การฝึกสมาธิ
ก็จะใช้น้ำเสียงเรียบ ๆ นิ่ง ๆ นุ่ม ๆ คุณ่าเชื่อถือ แต่ถ้าหากเป็นกิจกรรมการกล่าวต้อนรับหรือกิจกรรม
แจ้งกฎกติกา ก็จะใช้น้ำเสียงที่เข้มขึ้น เสียงดัง เพราะกิจกรรมนี้ส่วนใหญ่เด็ก ๆ ก็จะพูดคุยกัน ถ้าเป็น
กิจกรรมอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับศาสนพิธีจะเป็นน้ำเสียงออกเศร้า ๆ นิ่ง ๆ ฟังแล้วให้รู้สึกซาบซึ้งในพระคุณ
บิดามารดาครูอาจารย์ เพราะให้เข้ากับบรรยากาศอะไรทำนองนั้น...” (พระณัฐวุฒิ สุวรรณวงศ์ นายา
จิตธมฺโม,สัมภาษณ์ 7 กรกฎาคม 2560)

จากตัวอย่างข้างบน จะเห็นได้ว่า พระวิทยากรได้นำเทคนิคในการใช้เสียงต่าง ๆ มาเป็นกลยุทธ์ในการสื่อสาร เพื่อให้เกิดความน่าสนใจยิ่งขึ้น และทำให้การสื่อสารธรรมะเป็นไปตามวัตถุประสงค์ที่ต้องการได้

(3) การใช้มือและแขน

จากการศึกษา พบว่า พระวิทยากรได้ใช้มือและนิ้วมือทำเป็นเครื่องหมายสัญลักษณ์ต่าง ๆ ประกอบการบรรยายในการอบรมด้วย เช่น การชี้ นิ้ว ยกมือขึ้น การผายมือ การนับนิ้ว เป็นต้น เพื่อเสริมการพูดหรือการบรรยายธรรมะทำให้ผู้เข้าอบรมได้เข้าใจง่ายมากขึ้น เช่น “...การเล่านิทาน ก็จะมีภาษามือด้วย เวลาพูดถึงข้ามฝั่งแม่น้ำ ก็จะมีใช้มือทำให้เด็ก ๆ ดูว่าจากฝั่งโน้นมาฝั่งนี้ บางทีเวลานับเลขต่าง ๆ ก็จะทำนิ้วเป็นหนึ่ง สอง สาม สี่ ไปด้วย หรือเวลาพูดถึงเรื่องอะไร ก็จะพยายามทำท่าทางของมือและแขนให้สอดคล้องกับเรื่องที่พูด...” (พระบุญถม ฉายา กุศลจิตฺโต สัมภาษณ์, 30 กรกฎาคม 2560)

(4) การใช้กิริยาท่าทางประกอบ

จากการศึกษา พบว่า พระวิทยากรได้ใช้กิริยาท่าทางประกอบการบรรยายในการอบรมอีกด้วย ไม่ว่าจะเป็นการสื่อออกมาจากท่าทาง การเคลื่อนไหวของร่างกายโดยตรง โยกย้ายไปมา ไม่อยู่นิ่งขยับตัวไปมาอย่างพอสมควร ได้แก่ การเคลื่อนไหวร่างกาย การโบกมือ สายหน้า การยกไหล่ การขยับประกอบ เป็นต้น เป็นการใช้อวัจนภาษาด้านกิริยาท่าทางช่วยเสริมวัจนภาษา คือ การพูดบรรยายธรรมะ ซึ่งสร้างความสนใจให้เกิดขึ้นกับการสื่อสารได้อย่างดี โดยพระวิทยากรได้ใช้กิริยาท่าทาง เพื่อใช้สื่อความหมาย หรือใช้เสริมคำพูดให้น่าสนใจขึ้น ซึ่งมีลักษณะ ดังนี้

“...เทคนิคขึ้นอยู่กับตัวบุคคลที่จะนำไปใช้ในการปรับประยุกต์ถามว่ามีเทคนิคอะไรใหม่ ก็คือ ไม่มี ส่วนใหญ่ จะเอาประสบการณ์จริงมาสอนเด็ก ๆ สื่อก็จะเป็นละครสอดแทรกธรรมะเกี่ยวกับอบรม มันไม่เป็นไปตามที่เราวางแผนไว้ บางครั้ง เด็กไม่ค่อยสนใจ มันก็เป็นปัญหา เราจะต้องปรับเปลี่ยนไปตามเด็ก สรุปคือ ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ และเด็กเขาพร้อมที่จะรับในรูปแบบใด เราก็ใช้วิธีการในรูปแบบนั้น และที่สำคัญต้องทันเด็ก แต่ในการอบรมแต่ละครั้ง เด็กแต่ละรอบที่เรียนตามฐานประมาณสี่สิบคนสองคนจำที่เราสอนได้ก็ถือว่าดีแล้วนะ และในเวลา que พระวิทยากรกำลังบรรยายหรือพูดคุยกับนักเรียนผู้เข้าอบรมจะกวาดสายตามองดูไปรอบ ๆ เพื่อสื่อสารไปยังนักเรียนผู้เข้าอบรมว่า พระวิทยากรให้ความสนใจในเวลากิจกรรมฝึกสมาธิ หรือปฏิบัติธรรมฐาน พระวิทยากรจะทำสายตาทอดลงต่ำหรือบางครั้งก็หลับตา เพื่อสื่อให้นักเรียนรู้ว่า เป็นเวลาที่ควรสำรวมกาย วาจา ใจ อยู่ในอาการสงบ ในเวลาทำกิจกรรมต่าง ๆ พระวิทยากรหรือพระครู จะหลับตาบ้าง พระพิริบตาบ้าง หรือการส่งซิกกับพระวิทยากรรูปอื่น ๆ เพื่อให้รู้กันว่าจะมีอะไรต่อไป เราจะรู้กันและแสดงลักษณะดังกล่าวเพื่อประกอบกับการพูดในประเด็นต่าง ๆ และ

บางครั้งในเวลาที่นักเรียนคุยกันเสียงดัง หรือขยับขณะที่พระวิทยากรอบรม พระวิทยากรจะสื่อสารไปยังผู้ที่คุยหรือขยับด้วยการมองจ้องไปที่จุด ๆ นั้น สายตาบอกให้รู้ว่าเงียบ ๆ ผู้เข้าอบรมก็จะเกิดความเกรงใจ...” (พระชนากร ขอนทอง, สัมภาษณ์, 6 พฤษภาคม 2560)

พระวิทยากรได้ทำท่าทางหรือกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อให้นักเรียนทำตาม เช่น “เดี๋ยวพระอาจารย์จะให้คาถาเรียนเก่ง ใครอยากได้ยกมือ เอ้า พุค และทำตามพระอาจารย์ด้วย ตา.. (เอามือชี้ไปที่ตาทั้งสองข้าง) คู.. (เอามือทำเป็นวงกลมคล้ายสัญลักษณ์โอเคไปไว้ที่ตาทั้งสองข้าง) หู.. (เอามือชี้ไปที่หู) ฟัง.. (ทำมือชี้สองนิ้วแล้วไปแตะที่หูแล้วเอียงศีรษะเล็กน้อย) สมอง.. (เอามือชี้ไปที่ศีรษะ) คิด.. (ชี้นิ้วมือไปสมองแล้วหมุน) จิต.. (เอามือชี้ไปที่หน้าอก) จดจ่อ.. (แบมืออยู่ระหว่างอกแล้วมองดู) ไม่เข้าใจ.. (ทำมือทั้งสองข้างส่ายไปมา) ให้ถาม.. (เอามือชี้ไปที่ปาก) กลับไปบ้าน.. (ยื่นแขนและมือออกไปข้างหน้า) ทบทวนเสมอ.. (กำมือหมุนรอบ ๆ มือทั้งสอง) ..” และพระวิทยากรทำท่าทางเดินจงกรมให้ดูเป็นตัวอย่างไปด้วย ในขณะที่บรรยาย ซึ่งเป็นการทำกิจริยาทำทางประกอบกับการบรรยายให้นักเรียนเข้าใจง่ายขึ้น (พระณัฐวุฒิ สุวรรณวงศ์ ฉายา จิตฺตมโห สัมภาษณ์ 7 กรกฎาคม 2560)

(5) การใช้เทศภาษา

จากการศึกษา พบว่า พระวิทยากรได้ใช้เทศภาษาหรือความเหมาะสมของพื้นที่และระยะห่างประกอบการอบรมด้วย เช่น ในเวลาที่นักเรียนจะพูดคุยกับพระวิทยากรนั้นก็ต้องให้นักเรียนประนมมือพูดคุยทุกครั้ง หรือเวลาเดินผ่านก็ต้องยกมือไหว้ทุกครั้ง ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความอ่อนน้อมให้ความเคารพต่อพระสงฆ์ ซึ่งเป็นที่เคารพของพุทธศาสนิกชน และนักเรียนผู้หญิงก็ต้องอยู่ห่างจากพระสงฆ์พอสมควร และจะต้องสัมผัสกับพระสงฆ์ไม่ได้ ซึ่งนี่ก็เป็นลักษณะของการใช้เทศภาษาในการสื่อสาร นั่นเอง กล่าวโดยรวม จะเห็นได้ว่า พระวิทยากรได้นำเทคนิคหรือวิธีการสื่อสารด้วยอวัจนภาษามาประกอบวัจนภาษาในการอบรมด้วย ไม่ว่าจะเป็นการใช้สายตา การใช้น้ำเสียง การใช้ภาษามือ การใช้กิริยาท่าทาง หรือการใช้เทศภาษา ซึ่งถือว่าเป็นกลยุทธ์อีกอย่างหนึ่งในการสื่อสารธรรมะที่ทำให้ประสบผลสำเร็จมากขึ้น คือ ทำให้นักเรียนได้สนใจ เข้าใจ และนำธรรมะไปใช้ได้

1.3.1 อุปสรรคในการสื่อสารเพื่อการเผยแผ่ธรรมะของโครงการค่ายอบรม

คุณธรรม จริยธรรมเด็กและเยาวชนของวัดไทรงาม (ป่า) จังหวัดกำแพงเพชร

จากการศึกษา พบว่า ปัญหาและอุปสรรคในการอบรมนั้น ได้มีทั้งในส่วนของปัญหาเกี่ยวกับพระวิทยากร ปัญหาเกี่ยวกับผู้เข้าอบรม และปัญหาเกี่ยวกับสถานที่อบรม สรุปได้ ดังนี้

1) อุปสรรคด้านผู้ส่งสาร คือ พระวิทยากรผู้ส่งสารยังมีไม่เพียงพอ และต้องมีการพัฒนาความรู้ความสามารถในการอบรม เนื่องจากบางครั้ง มีจำนวนเด็กนักเรียนที่มาอบรม

แต่ละรอบมีจำนวนมาก พระวิทยากรที่ทำหน้าที่นั้น ก็ไม่เพียงพอต่อนักเรียนที่มาเข้าร่วมการอบรม วิทยากรยังขาดความรู้ความสามารถเฉพาะทาง เนื่องจากบางครั้ง เป็นพระบวชใหม่ อาจจะยังมีความเข้าใจเท่าที่ควร ทำให้พระวิทยากรต้องทำงานหนักซึ่ง พระมณฑล ผลสุค ฉายา เขมรีโร กล่าวว่า ปัญหาและอุปสรรค เรื่องพระวิทยากรยังขาดความรู้และความชำนาญ เรื่องกิจกรรมการอบรมที่วัด เราขาดบุคลากรที่ทำงานเหมือนสมัยก่อน ซึ่งพระวิทยากรทุกรูปจะเป็นพระวิทยากรที่เป็นมืออาชีพ เริ่มโครงการในยุคแรก ๆ ทำกิจกรรมด้วยความสนุก แต่หลัง ๆ มาพระวิทยากรย้ายไปจำวัดที่อื่นบ้าง และพระวิทยากรจะเป็นพระบวชใหม่เป็นส่วนใหญ่ ถือว่าฝึกพระใหม่ไปเรื่อย ๆ ซึ่งทำให้พระวิทยากรของเราจึงมีไม่ทั่วปรุ รวมถึงยังไม่ค่อยมีประสบการณ์ในการสอน พระวิทยากรยังขาดความรู้เฉพาะทาง พระวิทยากรควรมีความรู้มากกว่านี้ มีการฝึกฝนมากกว่านี้...” (สัมภาษณ์, 6 พฤษภาคม 2560)

2) *อุปสรรคด้านสาร* คือ เนื้อหาในการอบรม พระมณฑล เขมรีโร และ พระชนกร ธนบุญญ มีความเห็นสอดคล้องกันว่า “...บางครั้ง เนื้อหาที่เตรียมไว้สำหรับการอบรม ไม่สอดคล้องกับเด็ก ๆ ที่เข้ารับการอบรม เพราะบางรุ่นจะมีความรู้ที่โรงเรียนสอนมาดี บางรุ่น ยังต้องผ่านการฝึกมากพอควร บางรุ่นใช้เนื้อหาเดียวกัน แต่ก็ตอบไม่ได้ เช่น การเล่าถึงวันสำคัญ ทางพระพุทธศาสนา รวมถึงประวัติของพระพุทธเจ้า เด็กตอบได้บ้างไม่ได้บ้าง การสนทนาเรื่องศีล 5 เด็กบางโรงเรียนท่องได้หมด แต่บางโรงเรียนก็ยังท่องถูกบ้าง ผิดบ้าง เรื่องเนื้อหาก็ยังต้องดู ความเหมาะสมควรเลือกให้เหมาะสมกับผู้เข้ารับการอบรมด้วยเช่นกัน...” (สัมภาษณ์, 7 พฤษภาคม 2560)

3) *อุปสรรคด้านสื่อ* พระครูโสภณวิชริกิจ (สง่า) ฉายา อุภูฐานโน ประธาน พระวิทยากร กล่าวว่า “อุปกรณ์ในวัดเก่าแก่บ้าง เช่น เครื่องเสียง ยังไม่มีไมค์ หรือลำโพงนอกสถานที่ ตามฐานต่าง ๆ ยังไม่มี บางครั้งเด็กเยอะเต็มศาลา เราก็ใช้จอโปรเจกเตอร์จอเดียว มันอาจจะดูเล็กไป แต่ในอนาคตเราจะมีเพิ่มขึ้น อีกทั้งช่วงนี้เรากำลังปรับเรื่องสถานที่ เครื่องเสียงระบบเสียงยังไม่ได้หนัก เรื่องอุปกรณ์การเรียนการสอนการอบรมจริง ๆ ยังไม่มีเต็มระบบเพราะส่วนใหญ่จะเป็นการฝึกสมาธิให้เด็กดูสื่อตามที่ทางวัดมี เช่น ภาพวาดหรือถ่านิทาน ฝึกปฏิบัติเลย บางทีจะมีสื่อไม่พร้อม แต่เราก็สามารถดูแล มีเพียงพอและแก้ไขปัญหาลำนี้ไปได้ทุกครั้งที่มีการอบรม...” (สัมภาษณ์, 7 กรกฎาคม 2560)

4) *อุปสรรคด้านผู้รับสาร* คือ เด็กและเยาวชนที่เข้ารับการอบรมในขณะเดียวกัน ด้านผู้รับสาร พระบุญถม ฉายา กุศลจิตโต กล่าวว่า “...จริง ๆ ก็ไม่มีอุปสรรคอะไรมากเพราะทางวัด มีการจัดอบรมมานานแล้ว และวิทยากรทุกรูปก็เต็มที่ในการสอนเด็ก ๆ แต่บางที ก็มีบ้างเรื่อง ไม่ค่อยใส่ใจ บางที ก็เอาเด็กมาอบรมที่วัดอย่างเดียวนอบให้เป็นหน้าที่พระ พอถึงวันกลับก็มารับกลับ เด็ก ๆ ก็อยู่แบบไม่มีพี่เลี้ยงอะไรทำนองนี้ เด็กแต่ละโรงเรียนก็จะไม่เหมือนกัน เพราะเมื่อก่อนคิดว่า

โรงเรียนในเมืองจะสอนยากคิดว่าจะมีแต่เด็กแก่น ๆ เด็กร้าย ๆ แต่ทุกวันนี้ ไม่ว่าเด็กบ้านนอก หรือในเมืองก็จะพอ ๆ กันสอนยากพอ ๆ กันสอนยากพอ ๆ กันที่ว่ายาก ก็คือ เป็นเพราะว่าเด็กได้ห้วงหรือติดการสื่อสาร สื่อโซเชียลอะไรพวกนั้นเยอะเกินไป ไม่ว่าเด็ก เป็นครูที่เลี้ยง ไม่ค่อยใส่ใจคนรอบข้างเขาจะใส่ใจ แต่โทรศัพท์ แต่ตอนนี้ ทางโรงเรียนก็แก้ไขด้วยการว่า ถ้ามาวัดครูไม่ให้ใช้โทรศัพท์ อันนี้ก็ตัดปัญหา ได้ส่วนหนึ่ง โทรศัพท์เป็นปัญหามากเลย เพราะเขาไม่ใส่ใจคนรอบข้างเวลา ถ้าหากว่าเราสอน เขาก็ไม่สนใจ เขาก็จะก้มดูแต่โทรศัพท์ มันก็ถือว่าเป็นปัญหานะ พอเราพูดอะไรถามอะไร เขาก็จะบอกว่าเข้าใจ แต่จริง ๆ แล้วเขาไม่เข้าใจ ไม่รู้เรื่อง เพราะจิตเขาจ่ออยู่ที่จอโทรศัพท์...” (สัมภาษณ์, 30 กรกฎาคม 2560)

สรุปได้ว่า ปัญหาและอุปสรรคของผู้รับสารนั้น ได้แก่ เด็กขาดสมาธิ ไม่ตั้งใจเรียน ชุกชน ติดโทรศัพท์เคลื่อนที่ ฯลฯ ทำให้การสื่อสารได้ผลน้อย

นอกจากนี้แล้วยังมี อุปสรรคอื่น ๆ อีก เช่น เรื่องสถานที่ซึ่งไม่มีความพร้อมเท่าที่ควร เรื่องระบบน้ำในห้องสุขาไม่เพียงพอ เป็นต้น มีทั้งเรื่องอาคารสถานที่ มีทั้งผู้ปฏิบัติ ทั้งครู เด็ก และพระวิทยากร ทำงานไม่สัมพันธ์กัน บางครั้งไม่เข้าใจหน้าที่กัน เช่น ครูบอกว่ามอบให้พระแล้ว ก็จะให้พระรับผิดชอบทุกเรื่องเลย นี่ก็ไม่ได้ เพราะในช่วงเวลาอาบน้ำ เวลาพักผ่อน เวลานอน ก็ต้องเป็นหน้าที่ครูอาจารย์ เด็กบางโรงเรียนก็ซุกมุนคุ่มไม่อยู่ เพราะครูคิดว่าปล่อยให้พระดูแลแล้ว ไม่ยุ่งเกี่ยวกับนี้ ก็เป็นปัญหา บางทีฝนตก ไฟฟ้าดับ น้ำไม่ไหล ก็มี ก็ต้องช่วยกันแก้ไขปัญหาไปตามสถานการณ์...” พระบุญถม ฉายา กุศลจิตโต (สัมภาษณ์, 30 กรกฎาคม 2560)

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

วิเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาความเข้าใจในเนื้อหาธรรมะของผู้เข้าอบรม ในโครงการค่ายอบรมคุณธรรมจริยธรรมเด็กและเยาวชนของวัดไทรงาม (ป่า) จังหวัดกำแพงเพชร ดังนี้

2.1 ข้อมูลทั่วไป

เด็กและเยาวชนที่เคยเข้ารับการอบรมโครงการค่ายอบรมคุณธรรมจริยธรรมเด็กและเยาวชนของวัดไทรงาม (ป่า) จังหวัดกำแพงเพชร ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 51.0) เพศชาย (ร้อยละ 48.9) มีอายุ 18 ปี มากที่สุด (ร้อยละ 24.1) รองลงมาคือ 15 ปี (ร้อยละ 23.4) และอายุ 16 ปี (ร้อยละ 18.2) ตามลำดับ มีการศึกษามัธยมศึกษาตอนปลาย คือ ม.4 - ม.6 (ร้อยละ 42.3) รองลงมา

มัธยมศึกษาตอนต้น ม.1 - ม.3 (ร้อยละ 34.6) และ ประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นปีที่ 1-3 (ร้อยละ 23.0) ตามลำดับ รายละเอียดตามตารางที่ 4.1

ตารางที่ 4.1 แสดงจำนวนและร้อยละของเพศ อายุ และระดับการศึกษา

ข้อมูลทั่วไป	จำนวน	ร้อยละ
เพศ		
ชาย	140	48.9
หญิง	146	51.0
รวม	286	100.0
อายุ		
13 ปี	12	4.2
14 ปี	36	12.6
15 ปี	67	23.4
16 ปี	52	18.2
17 ปี	50	17.5
18 ปี	69	24.1
รวม	286	100.0
ระดับการศึกษา		
มัธยมศึกษาตอนต้น (ม.1-ม.3)	99	34.6
มัธยมศึกษาตอนปลาย (ม.4-ม.6)	121	42.3
ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปี1-ปี3)	23.0	23.0
รวม	286	100.0

2.2 ความเข้าใจในเนื้อหาธรรมะและหลักธรรมต่างๆ ในการเข้ารับการอบรมในโครงการ

ค่ายอบรมคุณธรรม จริยธรรมเด็กและเยาวชนของวัดไทรงาม (ป่า) จังหวัดกำแพงเพชร

พบว่า ผู้เข้าอบรมมีความเข้าใจในเนื้อหาธรรมะในระดับมาก (ร้อยละ 78.8) โดยข้อคำถามที่มีผู้ตอบถูกเกิน ร้อยละ 80 จำนวน 10 ข้อคำถาม คือ การกราบแบบเบญจภาคีประดิษฐ์ ใช้สำหรับกราบพระรัตนตรัย ได้แก่ พระพุทฺธ พระธรรม พระสงฆ์ (ร้อยละ 99.7) รองลงมา มีจำนวน 2 ข้อ คือ การคบเพื่อนที่ดี ช่วยให้ส่งเสริมการเรียนรู้ได้ดีและสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นด้วยความสุขสวัสดิ์ และการไหว้พระสวคมนต์ แปลและฝึกนั่งสมาธิทุกวัน สามารถนำมาบริหารจัดการ และเจริญปัญญาในชีวิตประจำวันได้ (ร้อยละ 97.6) เห็นลูกสุนัขหลงทางมาและนำมาเลี้ยงจนกว่า

เจ้าของมารับคืน ถือว่าเป็นคนดีมีเมตตาต่อสัตว์ และสมหมายคัมสุราจนเมาขาดสติไปประพฤติดิ
ในกามกับหญิงอื่นที่ไม่ใช่ภรรยาตน ถือว่าสมหมายทำผิดศีล ข้อ 5 และ ข้อ 3 (ร้อยละ 95.8) อิทธิบาท 4
คือ หนทางหรือรากฐานสู่ความสำเร็จ 4 ประการ ได้แก่ จันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา (ร้อยละ 94.8)
การทำบุญตักบาตร คือ การฝึกสมาธิและการเจริญภาวนา เพราะถือว่าเป็นวัฒนธรรมของชาวพุทธ
(ร้อยละ 91.3) การซื้อสลากกินแบ่งรัฐบาล การเล่นเกมได้ดินถือว่าเป็นอบายมุขในข้อการเล่นการพนัน
เพราะถือว่าให้อีกฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดแพ้ (ร้อยละ 83.9) เมื่อพระสงฆ์เดินมาถึงศาสนพิธี ถ้าเรานั่งเก้าอี้อยู่
ควรลุกขึ้นยืนรับ เมื่อท่านเดินผ่านมาตรงหน้า นิมนต์อมตั่วลงยกมือไหว้ เมื่อท่านนั่งเรียบร้อยแล้ว
จึงนั่งลงตามเดิม (ร้อยละ 82.5) ตามลำดับ

ในทางตรงกันข้าม ข้อคำถามที่มีผู้ตอบถูกน้อยที่สุด คือ (ร้อยละ 27.9) คือ คนที่สูบบุหรี่
คือ คนที่ทำผิดศีล ข้อ 5 รายละเอียดตามตารางที่ 4.2

ตารางที่ 4.2 แสดงจำนวนและร้อยละของผู้ที่ตอบถูกในข้อความเข้าใจในเนื้อหาธรรมะและ
หลักธรรมต่าง ๆ ในการเข้ารับการอบรมในโครงการค่ายอบรมคุณธรรม จริยธรรม

เนื้อหา	จำนวนคน ที่ตอบถูก	ร้อยละ
1. การกราบแบบเบญจางคประดิษฐ์ ใช้สำหรับกราบพระรัตนตรัย ได้แก่ พระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์	285	99.7
2. เมื่อพระสงฆ์เดินมาถึงศาสนพิธี ถ้าเรานั่งเก้าอี้อยู่ ควรลุกขึ้นยืนรับ เมื่อท่าน เดินผ่านมาตรงหน้า นิมนต์อมตั่วลงยกมือไหว้ เมื่อท่านนั่งเรียบร้อยแล้ว จึงนั่งลงตามเดิม	236	82.5
3. การทำบุญตักบาตร คือการฝึกสมาธิและการเจริญภาวนา เพราะถือว่าเป็น วัฒนธรรมของชาวพุทธ	261	91.3
4. การคบเพื่อนที่ดี ช่วยให้ส่งเสริมการเรียนรู้ได้ดีและสามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่น ด้วยความสุขสวัสดิ	279	97.6
5. การเป็นผู้สนใจในการเรียนศึกษาปฏิบัติตามหลักธรรม คำสอนอย่างเคร่งครัด จะช่วยให้อ่านพิเศษและบรรลุพระอรหันต์ในที่สุด	207	72.4
6. เห็นลูกสุนัขหลงทางมาและนำมาเลี้ยงจนกว่าเจ้าของมารับคืนถือว่าเป็นคนดี มีเมตตาต่อสัตว์	274	95.8
7. ลูกที่ทำความดีโดยประกาศให้สื่อรับรู้ถึงความดีที่ตนได้ปฏิบัติถือว่าเป็น การรักษาเกียรติยศและชื่อเสียงให้แก่วงศ์ตระกูล	189	66.1
8. การซื้อสลากกินแบ่งรัฐบาล การเล่นเกมได้ดินถือว่าเป็นอบายมุขในข้อ การเล่นการพนัน เพราะถือว่าให้อีกฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดแพ้	240	83.9

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

เนื้อหา	จำนวนคนที่ตอบถูก	ร้อยละ
9. ตามคำสอนของพระการديمةสุราเมื่อตายไปจะตกนรกและเมื่อเกิดใหม่จะเป็นบ้า	187	65.4
10. การศึกษาให้รู้ผลเสียที่เกิดจากการเล่นการพนัน ไม่นำไปสู่ความเสื่อม	220	76.9
11. คนที่สูบบุหรี่คือคนที่ทำผิดศีลข้อ 5	80	27.9
12. สมหมายديمةสุราจนเมาขาดสติไปประพาศิพิดในกามกับหญิงอื่นที่ไม่ใช่ภรรยาตนถือว่าสมหมายทำผิดศีล ข้อ5และข้อ 3	274	95.8
13. การไหว้พระสวดมนต์แปลและฝึกนั่งสมาธิทุกวันสามารถนำมาบริหารจัดการและเจริญปัญญาในชีวิตประจำวันได้	278	97.2
14. อิทธิบาท 4 คือ หนทางหรือรากฐานสู่ความสำเร็จ ประการ ได้แก่ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสา	271	94.8
15. การมีเงินมากและมีครอบครัว มีงานทำถือว่าความสูงสุดของชีวิต	101	35.3
จำนวนคนที่ตอบถูกต้องเฉลี่ย ร้อยละ		78.8

2.3 ความพึงพอใจต่อการจัดโครงการอบรมธรรมะในการเข้ารับการอบรมในโครงการ

ค่ายอบรมคุณธรรม จริยธรรมเด็กและเยาวชนของวัดไทรงาม (ป่า) จังหวัดกำแพงเพชร

ผู้เข้ารับการอบรมมีความพึงพอใจต่อการจัดโครงการค่ายอบรมธรรมะ โดยรวมอยู่ในระดับมาก (ค่าเฉลี่ย 4.16) โดยสามารถจำแนกประเด็นได้ดังนี้ ผู้เข้ารับการอบรมมีความพึงพอใจระดับมากเกี่ยวกับพระวิทยากรมีความรู้ในเรื่องที่บรรยาย (ค่าเฉลี่ย 4.42) รองลงมาพระวิทยากรมีเทคนิคการถ่ายทอดเนื้อหาให้เข้าใจง่ายปฏิบัติตามง่าย (ค่าเฉลี่ย 4.40) กิจกรรมการเรียนรู้ธรรมะมีความเหมาะสม (ค่าเฉลี่ย 4.27) พระวิทยากรสามารถตอบปัญหาได้ชัดเจน (ค่าเฉลี่ย 4.25) การสวดมนต์ทำวัตรเช้า เย็น มีความเหมาะสม และการเดินจงกรมเจริญสติมีความเหมาะสม โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากัน (ค่าเฉลี่ย 4.20) สามารถนำเนื้อหาที่อบรมนำไปใช้ประโยชน์ได้โดย (ค่าเฉลี่ย 4.16) กิจกรรมเวียนฐานธรรมะมีความเหมาะสม (ค่าเฉลี่ย 4.14) พิธีเปิด - ปิด มีความเหมาะสมและสถานที่สะอาดมีความเหมาะสม (ค่าเฉลี่ย 4.01) ระยะเวลาในการอบรมมีความเหมาะสม (ค่าเฉลี่ย 3.97) และอาหารมีความเหมาะสม (ค่าเฉลี่ย 3.92) ตามลำดับ รายละเอียดตามตารางที่ 4.3

ตารางที่ 4.3 แสดงค่าเฉลี่ยและค่าส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานความพึงพอใจของผู้ที่เคยเข้ารับการอบรม
โครงการค่ายธรรมะ

ประเด็น	ค่าเฉลี่ย	S.D	ระดับ ความพึงพอใจ
1. พระวิทยากรมีความรู้ในเรื่องที่บรรยาย	4.42	0.59	มาก
2. พระวิทยากรมีเทคนิคการถ่ายทอดเนื้อหาให้ เข้าใจง่าย	4.40	0.61	มาก
ปฏิบัติตามง่าย			
3. พระวิทยากรสามารถตอบปัญหาได้ชัดเจน	4.25	0.71	มาก
4. กิจกรรมเวียนฐานธรรมะมีความเหมาะสม	4.14	0.73	มาก
5. กิจกรรมการเรียนรู้ธรรมะมีความเหมาะสม	4.27	0.74	มาก
6. การสวมมนต์ทำวัตรเช้า เย็น มีความเหมาะสม	4.20	0.79	มาก
7. การเดินจงกรมเจริญสติมีความเหมาะสม	4.20	0.78	มาก
8. สามารถนำเนื้อหาที่อบรมนำไปใช้ประโยชน์ได้	4.16	0.75	มาก
9. พิธีเปิด – ปิด มีความเหมาะสม	4.01	0.82	มาก
10. ระยะเวลาในการอบรมมีความเหมาะสม	3.97	0.82	มาก
11. สถานที่สะอาดมีความเหมาะสม	4.01	0.83	มาก
12. อาหารมีความเหมาะสม	3.92	0.89	มาก
ความพึงพอใจต่อการจัดโครงการอบรมธรรมะโดยรวม	4.16	0.75	มาก